

Paweł Kobes*

**WIEK NIELETNICH A MOŻLIWOŚĆ ICH PRZEKAZY-
WANIA NA PODSTAWIE EUROPEJSKIEGO NAKAZU
ARESztOWANIA. GŁOSA DO WYROKU TRYBUNAŁU
SPRAWIEDLIWOŚCI UNII EUROPEJSKIEJ Z 23 STYCZ-
NIA 2018 R. W SPRAWIE C-367/16 – PIOTROWSKI**

Głosa dotyczy niewielkiego w swojej skali, ale istotnego problemu zasad po-
szanowania praw nieletnich pociąganych od odpowiedzialności karnej. Ścisłej
rzecz ujmując, chodzi o odpowiedź na pytanie, w jakim zakresie sądy wyko-
nujące europejski nakaz aresztowania są zobowiązane do analizy przestąnek
odmowy wykonania nakazu z uwagi na brak wieku pozwalającego na pocią-
gnięcie nieletniego do odpowiedzialności karnej? Czy badając granice wiekowe
odpowiedzialności karnej, sądy muszą również uwzględnić indywidualne cechy
nieletniego, charakter i okoliczności popełnionego czynu?

Pojęcia kluczowe: nieletni, europejski nakaz aresztowania, granice wiekowe
odpowiedzialności karnej

Choć od wielu lat istnieją liczne regulacje międzynarodowe do-
tyczące postępowania z nieletnimi sprawcami przestępstw,
mające charakter zobowiązań międzynarodowych albo zaleceń,

* Paweł Kobes, doktor nauk prawnych, adiunkt Uniwersytetu Warszawskiego; ORCID: 0000-0002-2129-5181.

zorientowane na zapewnienie jednolitych wśród państw-sygnatariuszy gwarancji poszanowania i ochrony praw nieletnich, to w poszczególnych państwach, w tym w Polsce¹, obowiązuje wiele rozważań prawnych niespójnych z tymi regulacjami. Instrumentem, którego celem do pewnego stopnia jest harmonizacja postępowania w sprawach karnych, jest również europejski nakaz aresztowania (dalej: nakaz). Poprzez praktykę stosowania przepisów, w tym dotyczących nieletnich, mógłby on stanowić pretekst do implementacji rozwiązań, które w pełni ujednoliciłyby zasady postępowania z nieletnimi w duchu licznych regulacji międzynarodowych dotyczących tej kategorii sprawców. Jednym z takich instrumentów mogłyby być bezwzględne przesłanki odmowy wykonania nakazu określone w art. 3 pkt 3 decyzji ramowej Rady 2002/584/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi², zmienionej decyzją ramową Rady 2009/299/WSiSW z dnia 26 lutego 2009 r.³ (dalej: decyzja ramowa), odnoszącym się do nieletnich, który stał się przedmiotem wykładni TSUE.

17 lipca 2014 r. Sąd Okręgowy w Białymstoku wydał nakaz wobec Dawida Piotrowskiego, obywatela polskiego, na podstawie dwóch prawomocnych wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności z 15 września 2011 r. i z 10 września 2012 r. Obydwie orzeczone kary pozostają do wykonania w całości.

Sędzia śledczy przy niderlandzkojęzycznym sądzie pierwszej instancji w Brukseli, na mocy postanowienia z 6 czerwca 2016 r., zarządził zatrzymanie Dawida Piotrowskiego w celu wykonania nakazu i przekazania organom polskim w związku z wyrokiem skazującym z 10 września 2012 r. Jednocześnie w tym samym postanowieniu sędzia śledczy wskazał, że nakaz nie może zostać wykonany w związku z wyrokiem skazującym z 15 września 2011 r., gdyż w chwili popełnienia czynów Dawid Piotrowski miał 17 lat, „i nie zostały spełnione warunki przewidziane w Belgii, w zakresie ścigania osoby nieletniej, która nie ukończyła 16 lat”.

W konsekwencji, na powyższe postanowienie w zakresie odmowy wykonania nakazu w związku z wyrokiem skazującym z 15 września 2011 r. prokurator królewski w Belgii 7 czerwca 2016 r. wniósł zażalenie. W zażaleniu wskazał on, że w stosunku do nieletniego, który ukończył 16 lat, organy belgijskie mogą wydać nakaz, jeżeli nastąpiło przekazanie sprawy przez sąd rodzinny i ds. młodzieży zgodnie

¹ Zob. szerzej: V. Konarska-Wrzosek, *Prawny system postępowania z nieletnimi*, Warszawa 2013, s. 246-247; P. Kobes, *Orzekanie i wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec nieletnich w Polsce*, Warszawa 2015, s. 343 i n.

² Dz.Urz.U.E L 190 z 18 lipca 2002 r., s. 1.

³ Dz.Urz.U.E L 81 z 27 marca 2009 r., s. 24.

z ustawą o ochronie młodzieży. W tym przypadku należy jedynie *in abstracto* dokonać oceny tego, czy ze względu na osiągnięty wiek nieletni może ponieść odpowiedzialność karną.

W ocenie prokuratora królewskiego, gdy chodzi o wykonanie nakazu wydanego przez organy innego państwa członkowskiego, przeprowadzenie oceny *in concreto* nie jest konieczne. Wystarczy jedynie wziąć pod uwagę kryterium wieku, czyli określić, czy dana osoba w chwili dokonania czynów ukończyła 16 lat. Prokurator królewski stanął bowiem na stanowisku, że od tego wieku istnieje możliwość ponoszenia odpowiedzialności karnej. Prokurator uznał jednocześnie, że bez znaczenia pozostają inne dodatkowe warunki, które muszą być spełnione na gruncie prawa belgijskiego dla wszczęcia takiej procedury ścigania.

Z uwagi na powyższe, akta sprawy dotyczące wykonania nakazu zostały podzielone na dwie części.

W zakresie nakazu dotyczącego wyroku z 10 września 2012 r. izba wyroków niderlandzkojęzycznego sądu pierwszej instancji w Brukseli 21 czerwca 2016 r. uwzględniła wniosek o przekazanie Dawida Piotrowskiego do Polski w celu wykonania tego wyroku.

Natomiast w ramach postępowania apelacyjnego dotyczącego wykonania wyroku z 15 września 2011 r. sąd apelacyjny w Brukseli podzielił stanowisko prokuratora królewskiego, że w prawie belgijskim nieletni, który ukończył 16 lat, może zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej, poza popełnieniem przestępstw drogowych, jedynie wówczas, gdy sąd dla nieletnich przekaze sprawę prokuraturze w celu przeprowadzenia postępowania karnego bądź przed specjalną izbą tego sądu, bądź przed sądem przysięgłych, w zależności od popełnionego przestępstwa.

Na podstawie prawa belgijskiego sąd dla nieletnich może jednak przekazać sprawę tylko wtedy, gdy spełniony jest jeden z następujących warunków: a) wobec danej osoby wydano już jeden lub kilka środków opiekuńczych, ochronnych lub wychowawczych, b) zostało już zarządzone wezwanie do naprawienia szkody, c) też chodzi o popełnienie lub usiłowanie popełnienia jednego z poważnych przestępstw ściśle określonych w kodeksie karnym. Ponadto przepisy wskazują, że uzasadnienie decyzji o przekazaniu sprawy wydanej przez ten sąd dotyczy osobowości danej osoby i jej otoczenia, a także stopnia jej dojrzałości. Ponadto sąd rodzinny może co do zasady przekazać sprawę dopiero po przeprowadzeniu wywiadu środowiskowego oraz badania psychiatrycznego danej osoby.

W tych okolicznościach sąd apelacyjny w Brukseli dostrzegając brak jednolitości w orzecznictwie w zakresie przekazywania osób niezdolnych do ponoszenia odpowiedzialności karnej, zawiesił postępowanie i zwrócił się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 3 pkt 3 decyzji ramowej [2002/584] należy interpretować w ten sposób, że przekazywanie osób jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy w świetle prawa wykonującego nakaz państwa członkowskiego osoby te uważane są za pełnoletnie, czy też wymieniony artykuł zezwala wykonującemu nakaz państwu członkowskiemu na przekazywanie również nieletnich, którzy na podstawie przepisów krajowych mogą być pociągani do odpowiedzialności karnej od pewnego wieku (i ewentualnie przy spełnieniu pewnej liczby warunków)?

2) W razie gdy przekazywanie nieletnich nie jest zakazane zgodnie z art. 3 pkt 3 decyzji ramowej [2002/584], czy przepis ten należy wówczas interpretować w ten sposób, że:

a) istnienie (teoretycznej) możliwości karania nieletnich na podstawie prawa krajowego od momentu osiągnięcia pewnego wieku stanowi wystarczające kryterium, aby zezwolić na przekazanie (innymi słowy, że wystarczy dokonanie abstrakcyjnej oceny na podstawie kryterium wieku, od którego uznaje się, że dana osoba ponosi odpowiedzialność karną, bez uwzględniania ewentualnych dodatkowych warunków), lub

b) ani określona w art. 1 ust. 2 decyzji ramowej [2002/584] zasada wzajemnego uznawania, ani brzmienie art. 3 pkt 3 [tej] decyzji ramowej nie stoją na przeszkodzie dokonaniu przez wykonujące nakaz państwo członkowskie oceny *in concreto* indywidualnego przypadku, w związku z którą można wymagać, aby w odniesieniu do osoby poszukiwanej w ramach przekazywania spełnione były takie same warunki odpowiedzialności karnej jak te, jakie mają zastosowanie do własnych obywateli wykonującego nakaz państwa członkowskiego z uwagi na ich wiek w chwili popełnienia czynów i na rodzaj zarzucanego przestępstwa, oraz ewentualnie nawet z uwagi na uprzednie interwencje sądowe w wydającym nakaz państwie członkowskim, które doprowadziły do zastosowania środka wychowawczego, mimo że warunki te nie są przewidziane w wydającym nakaz państwie członkowskim?

3) (...) Artykuł 3 pkt 3 decyzji ramowej wskazuje, że właściwy sądowy organ państwa członkowskiego wykonującego europejski nakaz aresztowania z mocy prawa jest zobowiązany odmówić wykonania tego nakazu w przypadku, gdy na gruncie prawa państwa wykonującego nakaz osoba podlegająca temu nakazowi ze względu na jej wiek nie może być pociągnięta do odpowiedzialności karnej za czyny stanowiące podstawę wydania takiego nakazu. Z treści tego przepisu wynika, że nie zakazuje on wydania osób nieletnich w ogólności, a jedynie tych nieletnich, którzy z uwagi na brak wymaganego wieku nie mogą podlegać odpowiedzialności karnej na zasadach określonych w prawie państwa wykonującego nakaz.

Również taką interpretację wskazanego przepisu przyjął Trybunał, podkreślając dodatkowo, że w zakresie określania granic wiekowych odpowiedzialności karnej nie ma zunifikowanych reguł. Tym samym państwa członkowskie, w tym również państwo wykonujące nakaz, mogą różnie te granice kształtować.

Z treści wskazanego przepisu, jak również ze stanowiska Trybunału, wynika jasno, że kryterium wykonania lub niewykonania nakazu stanowią granice wiekowe odpowiedzialności karnej określone w państwie wykonującym nakaz, a nie granice wiekowe ustanowione w państwie wydającym nakaz. Podobny pogląd wyraził Rzecznik Generalny⁴.

Mając na uwadze powyższe, Trybunał trafnie wywiódł, że art. 3 pkt 3 decyzji ramowej nie daje podstawy do tego, aby organy sądowe państwa wykonującego nakaz co do zasady odmawiały przekazania nieletniego, który osiągnął minimalny wiek, po ukończeniu którego może zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej za czyny będące podstawą wydania wobec niego nakazu na podstawie przepisów państwa wykonującego taki nakaz.

Dlatego w świetle przedstawionych rozważań Trybunał słusznie stwierdził w pierwszej sentencji, że art. 3 pkt 3 decyzji ramowej 2002/584 „należy interpretować w ten sposób, że organ sądowy wykonujący nakaz państwa członkowskiego powinien odmówić przekazania wyłącznie tych osób nieletnich podlegających europejskiemu nakazowi aresztowania, które zgodnie z prawem wykonującego nakaz państwa członkowskiego nie osiągnęły wieku wymaganego do pociągnięcia ich do odpowiedzialności karnej za czyny stanowiące podstawę wydanego wobec nich nakazu”.

Z kolei odpowiadając na drugie pytanie, Trybunał słusznie zauważył, że art. 3 pkt 3 decyzji ramowej mówi wyłącznie o wieku jako przesłance do odmowy wykonania nakazu. Oznacza to, że organ sądowy wykonujący nakaz jest zobowiązany, na gruncie wskazanego przepisu, odmówić jego wykonania, gdy osoba, której nakaz dotyczy, nie osiągnęła wieku pozwalającego na pociągnięcie jej do odpowiedzialności karnej na podstawie przepisów państwa członkowskiego wykonującego nakaz za te same czyny, co czyny stanowiące podstawę wydania nakazu. Tym samym omawiany przepis nie daje sądowi państwa wykonującego nakaz kompetencji do badania innych warunków (np. dotyczących indywidualnej oceny odnoszącej się do strony podmiotowej popełnionego czynu, okoliczności i charakteru tego czynu, stopnia demoralizacji, uprzednio stosowanych środków wychowawczych, czy też wcześniejszej karalności), od których mógłby uzależnić wykonanie nakazu. W tym zakresie ze stanowiskiem Trybunału koresponduje również opinia Rzecznika Generalnego⁵.

⁴ Zob. szerzej: opinia Rzecznika Generalnego z 6 września 2017 r. w sprawie C-367/16, pkt 29 i 33.

⁵ Ibidem, pkt 55.

Analizowanie dodatkowych okoliczności sprawy wymusiłoby konieczność przeprowadzenia w istocie drugiego postępowania, które w ocenie Rzecznika Generalnego naruszałoby zasadę wzajemnego zaufania, którą należy rozumieć w ten sposób, że państwa członkowskie mają do siebie wzajemne zaufanie co do tego, że każde z nich akceptuje stosowanie prawa karnego obowiązującego w innych państwach, nawet jeśli zastosowanie własnych regulacji prawnych prowadziłoby do innego rozwiązania⁶.

Trybunał uzasadniając swoje stanowisko, podparł je celami i motywami leżącymi u podstaw stworzenia decyzji ramowej, wskazując przede wszystkim na zasadę wzajemnego uznawania, będącą – jak wynika w szczególności z motywu 6 tej decyzji – „kamieniem węgielnym” współpracy sądowej, jak również na wprowadzenie uproszczonych i przyspieszonych procedur postępowania w takich sprawach, o czym wspomina motyw 5 decyzji ramowej.

Z wyżej przedstawionych powodów, odpowiadając na kolejne pytania prejudycjalne, Trybunał słusznie uznał, że „Artykuł 3 pkt 3 decyzji ramowej 2002/584, zmienionej decyzją ramową 2009/299, należy interpretować w ten sposób, iż w celu wydania decyzji o przekazaniu osoby nieletniej podlegającej europejskiemu nakazowi aresztowania wykonujący nakaz organ sądowy powinien jedynie sprawdzić, czy dana osoba osiągnęła minimalny wiek, aby mogła zostać pociągnięta w wykonującym nakaz państwie członkowskim do odpowiedzialności karnej za czyny stanowiące podstawę wydania takiego nakazu, bez konieczności uwzględniania ewentualnych dodatkowych warunków dotyczących indywidualnej oceny, od których prawo tego państwa członkowskiego uzależnia konkretnie ściganie lub skazanie osoby nieletniej za te czyny”.

Odnosząc się do tej drugiej sentencji należy stwierdzić, że Trybunał uzasadniając ją powinien wskazać problem poszanowania praw nieletnich odpowiadających za popełnienie przestępstw, wskazując tym samym na pewną lukę w regulacji zasad przekazywania nieletnich w ramach nakazu. Otóż omawiana decyzja ramowa nie zawiera innych, zarówno względnych, jak też bezwzględnych przesłanek odmowy wykonania nakazu, które uwzględniałby specyfikę nieletnich. Choć Trybunał nie mógł inaczej zinterpretować przepisu, do którego odniosły się pytania prejudycjalne, to w uzasadnieniu do wydanego orzeczenia, obok wskazywania celów i motywów, dla których zostały stworzone zasady określające postępowanie w ramach nakazu i warunków przekazywania osób w jego ramach, powinien wskazać konieczność przestrzegania ustalonych reguł międzynarodowych w zakresie postępowania z nieletnimi. Chodzi w tym miejscu chociażby o regułę 11.1. Zaleceń Komitetu Ministrów w sprawie Europej-

⁶ Ibidem.

skich Reguł Więziennych⁷, która stanowi, że dzieci w wieku poniżej 18 lat nie powinny być osadzane w zakładach karnych dla dorosłych, lecz w specjalnie przeznaczonych do tego celu placówkach. Warto podkreślić w omawianym kontekście, że Polska nie respektuje zapisów tej reguły, gdyż nieletni odbywają karę pozbawienia wolności razem z dorosłymi.

Trybunał mógł również wspomnieć w uzasadnieniu o Zaleceniach Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie zasad europejskich dotyczących kar i środków alternatywnych stosowanych wobec sprawców nieletnich szczególnie w zakresie dotyczącym zapewnienia podstawowych praw socjalnych i edukacyjnych dzieciom przebywającym w izolacji penitencjarnej⁸.

Analiza decyzji ramowej i orzeczenia wydanego na podstawie jej przepisu ujawniła również potrzebę uzupełnienia przesłanek odmowy wykonania nakazu, które zapewniałyby te wskazane wyżej podstawowe gwarancje i prawa nieletnich odbywających karę pozbawienia wolności. Wydaje się, że uzupełnienie tej luki stanowiłoby krok naprzód w kierunku implementacji do systemów państw członkowskich istniejących od lat regulacji prawnych dotyczących postępowania z nieletnimi.

Polski kontekst orzeczenia

Komentowane orzeczenie odnosi się wprost do art. 607p § 1 pkt 4 k.p.k., który zawiera bezwzględną przesłankę wykonania nakazu. Stanowi on bowiem, że sąd zobowiązany jest odmówić wydania nakazu, jeżeli osoba, której nakaz dotyczy, z powodu wieku nie ponosi na gruncie polskiego prawa odpowiedzialności karnej za czyny karalne stanowiące podstawę wydania nakazu. W kontekście rozpatrywanego orzeczenia przepis ten należy rozumieć w ten sposób, że polski sąd zobowiązany jest jedynie do ustalenia tego, czy na podstawie polskich przepisów karnych nieletni mógłby odpowiadać, mając na uwadze jego wiek. Oznacza to, że Polski sąd musi odmówić wydania nakazu dotyczącego osoby niemającej ukończonych 17 lat, chyba że osoba ta ukończyła 15 lat, a nakaz obejmuje jeden z czynów enumeratywnie wymienionych w art. 10 § 2 k.k., stanowiących podstawę do wyjątkowej odpowiedzialności karnej nieletnich, którzy ukończyli 15 lat. Jednocześnie polski sąd nie jest zobowiązany do badania innych okoliczności związanych z konkretną sprawą, jak np. tego, czy osoba objęta nakazem jest świadoma popełnionego czynu (tj. subiektywnej zdolności do zawinienia), okoliczności i cha-

⁷ https://arch-bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/prawa_czlowieka/zalecenia/europejskie_reg_wiezienn2.rtf (dostęp: 9 stycznia 2020 r.).

⁸ Zob. szerzej: F. Dünkel, A. Bächtold, D. Van Zyl-Smit, *Europejskie reguły wykonywania sankcji i środków orzeczonych wobec nieletnich sprawców czynów karalnych*, „Archiwum Kryminologii” 2009, t. XXXI, s. 35-60.

rakteru jego popełnienia, przejawów jej demoralizacji, uprzednio stosowanych środków oddziaływania, itp.

Bibliografia

Dünel Frieder, Bæchtold Andrea, Van Zyl-Smit Dirk, *Europejskie reguły wykonywania sankcji i środków orzeczonych wobec nieletnich sprawców czynów karalnych*, „Archiwum Kryminologii” 2009, t. XXXI, s. 35-60.

Kobes Paweł, *Orzekanie i wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec nieletnich w Polsce*, Warszawa 2015.

Konarska-Wrzosek Violetta, *Prawny system postępowania z nieletnimi*, Warszawa 2013.